

ORİJİNAL TƏDQIQAT

Açıq Giriş (Open Access)

Müasir Epilepsiyəəleyhinə Dərman Vasitələrinin İstehlak Xüsusiyyətlərinin Öyrənilməsi

Məmmədova Zöhrə,¹ Mansurova Leyla¹

Aktuallıq. Epilepsiya müxtəlif növ tutmalar ilə təzahür edən beynin qeyri-yoluxucu nevroloji xəstəliklərindən biridir. Epilepsiyalı xəstələr epileptik tutmaların dərmanlarla müalicə olunmağa başladığı dövrə qədər “dəli” olaraq adlandırıldılar (3). Bu da müxtəlif fəsadlara gətirib çıxardı. Müasir dövrdə epilepsiyaya yanaşma dəyişilmiş və artıq bu xəstəlikdən əziyyət çəkən insanlar üçün müxtəlif həyati vacib imkanlar yaradılmağa başlanmışdır. Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatının məlumatlarına görə epilepsiyanın yayılma arealı hər gün daha da artır (16). Vaxtında və düzgün diaqnoz qoyulmuş və adekvat müalicə alan epilepsiya xəstələrinin 70% -i normal həyat sürə bilir .

Açar sözləri: epilepsiya, dərman vasitələri, əczaçılıq

Aktuallıq. Epilepsiya müxtəlif növ tutmalar ilə təzahür edən beynin qeyri-yoluxucu nevroloji xəstəliklərindən biridir. Epilepsiyalı xəstələr epileptik tutmaların dərmanlarla müalicə olunmağa başladığı dövrə qədər “dəli” olaraq adlandırıldılar (3). Bu da müxtəlif fəsadlara gətirib çıxardı. Müasir dövrdə epilepsiyaya yanaşma dəyişilmiş və artıq bu xəstəlikdən əziyyət çəkən insanlar üçün müxtəlif həyati vacib imkanlar yaradılmağa başlanmışdır. Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatının məlumatlarına görə epilepsiyanın yayılma arealı hər gün daha da artır (16). Vaxtında və düzgün diaqnoz qoyulmuş və adekvat müalicə alan

epilepsiya xəstələrinin 70% -i normal həyat sürə bilir . Buna görə də, bu preparatların əlçatanlığı, onların istifadə üsulları və istehlak göstəriciləri səhiyyə və əczaçı mütəxəssislərin diqqət mərkəzində o bəzi epilepsiya əleyhinə dərman vasitələri (EƏDV) digər növ xəstəliklərin profilaktika və müalicəsində də geniş istifadə olunur (13). Bu preparatlar öz istehlak xassələrinə görə digərlərindən fərqlənir.

Müasir dövrdə əczaçılıq bazarında EƏDV-lərinin geniş arsenalı təqdim olunmuşdur, və müxtəlif qrup preparatları daxil edir. Bazarda bir neçə növ epilepsiyaəleyhinə dərman formaları (tablet, sirop, saşə və s.) mövcuddur. Hal- hazırda beynəlxalq tibbi təcrübəsində epilepsiyaəleyhinə yeni nəsil preparatlara prioritet verilir.

EƏDV-nin hər tərəfli olaraq araşdırılması və istehlakçılara düzgün formada çatdırılması global əczaçılıq bazarının iqtisadi yükünün azalmasına və bu xəstəliklə mübarizə

Yazışma üçün əlaqə:Məmmədova Zöhrə,¹ Mansurova Leyla¹

1. Əczaçılıq texnologiyası və idarəçiliyi kafedrası

Azərbaycan Tibb Universitetinin
Jurnalı

© ATUJ and The Author(s) 2023. **Open Access** This article is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License, which permits use, sharing, adaptation, distribution and reproduction in any medium or format, as long as you give appropriate credit to the original author(s) and the source, provide a link to the Creative Commons licence, and indicate if changes were made. The images or other third party material in this article are included in the article's Creative Commons licence, unless indicated otherwise in a credit line to the material. If material is not included in the article's Creative Commons licence and your intended use is not permitted by statutory regulation or exceeds the permitted use, you will need to obtain permission directly from the copyright holder. To view a copy of this licence, visit <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

aparan insanların həyat keyfiyyətlərinin artmasına, onların qarşılaşdıqları sosial problemlərin həll olunmasına gətirib çıxaracaqdır. Buna görə də EƏDV-nin təsnifat və təyinatında müasir tendensiyaalarının tədqiqi maraqlı və aktual hesab olunur.

Məqsəd. Qarşımızda qoyulmuş məqsəd epilepsiyaəleyhinə dərman vasitələrinin müasir təsnifatı, təyinatında tendensiyaaları və istehlak xüsusiyyətlərinin öyrənilməsindən ibarətdir.

Epilepsiya təkrarlanan epileptik tutmalarla xarakterizə olunan, hər yaş qrupundan olan insanlarda rast gəlinən ümumi nevroloji xəstəlikdir. Yunan dilindən epilepsiya (epilambanein) termini “tutma,qəfildən insana hücum edən” kimi tərcümə olunur. Epilepsiya haqqında bir çox təsvirlər qədim dövr ədəbiyyatlarından bizə məlumdur. Keçmiş dövrlərdə epilepsiya vahid bir xəstəlik kimi qəbul olunmurdu, onu tanrı tərəfindən göndərilən cəza kimi və yaxud cinlərin insanlara hücumu kimi qələmə verirdilər. İlk dəfə bu fəvqəltəbii hala Hippokrat qarşı çıxaraq, epilepsiyanın baş vermə səbəbini beyin disfunksiya ilə əlaqələndirdi (3). Sonrakı dövrlərdə epilepsiya bəzi həkimlərə görə yoluxucu xəstəlik sayılırdı. Lakin eyni zamanda bu xəstəliyin müalicə yolları da axtarıldı. İlk dəfə epilepsiya xəstələri üçün ixtisaslaşdırılmış klinikalar 1849-cu ildə İngiltərədə, sonra isə 1867-ci ildə Almaniya da yaradıldı və bununla da epilepsiyaya artıq xəstəlik kimi baxıldı (13). Ədəbiyyat məlumatlarına görə epilepsiyanın polietilogiyası və klinik təzahürlərinin

müxtəlifliyi düzgün təsnifat yaratmaqda müəyyən çətinliklər törədir. Epilepsiyanın fərqli formada bir neçə təsnifatı yaradılmışdır, amma bu təsnifatların hər zaman müəyyən çatışmazlığı olmuşdur. Ən yeni və müasir təsnifat 2017-ci ildə ILAE (The International League Against Epilepsy) tərəfindən təklif edilib və beynəlxalq təsnifat olaraq qəbul edilmişdir (10). Epilepsiyanın yeni təsnifatı çoxsəviyyəlidir və bu düzgün diaqnoz qoyulmasını təmin etmək üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Epilepsiyanın müalicəsində düzgün diaqnoz qoyulması nə qədər vacibdirsə, düzgün dərman vasitələrinin seçilməsi və tətbiq olunması da bir o qədər əhəmiyyətlidir. Epilepsiya xəstəliyinin effektiv müalicəsinə təkan verən ən önəmli amillərdən biri də dərman vasitələrinin kəşfi olmuşdur. İlk dəfə olaraq 1857-ci ildə brom preparatlarının epilepsiya tutmalarına təsiri müəyyən olunmuşdur (2). Sonra isə 1912-ci ildə fenobarbital preparatında istifadəyə başlanmışdır (2). Sonrakı illərdə dərman vasitələrinin kəşfi daha da artmışdır (18). Müasirləşən tibb və əczaçılıq sahəsi EƏDV-nin dəqiq və səmərəli istifadəsi və xəstələrin dərmanlarla vaxtında təmini üçün hər gün daha da inkişaf edir.

Müasir epilepsiyaəleyhinə dərman vasitələrinin bir neçə təsnifatı vardır. Bu preparatlar üçün ilk təsnifat epilepsiyanın tutma növlərinə görədir. Digər təsnifat EƏDV-rinin farmakoloji təsir mexanizminə görədir. Ənənəvi təsnifatlardan əlavə olaraq bir təsnifat da dərman vasitələrinin bazara daxil olma ardıcılığı görədir. Bu təsnifata əsasən dərmanlar 3 nəsillə bölünür.

Cədvəl №1.*Epilepsiyaəleyhinə dərman vasitələrinin bazara daxil olma ardıcılığına əsasən qruplaşdırılması*

I nəsıl - Ənənəvi preparatlar	II nəsıl-Yeni preparatlar	III nəsıl-Ən yeni preparatlar
Benzodiazepinlər	Felbamat	Brivasetam
Karbamezepin	Qabapentin	Valrosemid
Etosuksimid	Lamotricin	Qanalakson
Mesuksimid	Levetirasetam	Perampanel
Fenobarbital	Okskarbazepin	Lakosamid
Primidon	Tiaqabalin	Loziqamon
Kalium-bromid	Topiramat	Preqabalin
Fenitoin	Viqabatrın	Remasemid
Valproat turşusu	Zonizamid	Retiqabin
	Rufinamid	Kannabidiol
		Fosfofenitionin

Qlobal EƏDV-ri bazarı xəstələr üçün yeni və generik dərman vasitələri istehsal edən istehsalçıların fəaliyyəti nəticəsində getdikcə daha da inkişaf edir (18). Bazarda ikinci nəsıl preparatların mövcud olan patentlərinin müddəti artıq bitmək üzrədir, yeni və generik dərman vasitələrinin kəşfi və inkişafı üçün yeni strategiyaların tətbiqinə də bazarda olduqca böyük ehtiyac var. Bu ehtiyac bazar iştirakçıları arasındakı rəqabəti artırır. Yaxın illər ərzində bu rəqabətin bazara müsbət təsir edəcəyi güman edilir. Hal-hazırda qlobal EƏDV-ri bazarının ən qabaqcıl iştirakçıları xəstələrə daha az yan təsirləri olan dərmanların təqdim edilməsinə çalışırlar. Bundan başqa, onlar epilepsiya simptomlarını effektiv şəkildə idarə etmək üçün dərmanların potensialının artırılmasına da diqqət yetirirlər (14).

Epilepsiyanın iqtisadi təsiri vəziyyətin müddəti və şiddətindən, müalicəyə cavabdan və tibbi xidmət şəraitindən asılı olaraq əhəmiyyətli dərəcədə dəyişir. Xəstəliklə bağlı ödənilən xərclər və digər maddi itkilər istehlakçılar üçün əhəmiyyətli dərəcədə iqtisadi yüklər yaradır.

Sosial təsirlər ölkədən ölkəyə fərqli olsa da,

bütün dünyada epilepsiyanı əhatə edən ayrı-seçkiləyin öhdəsindən gəlmək çox vaxt xəstəliyin özündən daha çətindir. Epilepsiya ilə yaşayan insanlar ön mühakimə hədəfi olurlar, xəstəliyin damğası, stigmatizasiya insanları xəstəliyə müalicə axtarmaqdan çəkindirir və bu daha ağır fəsadlara gətirib çıxarır. Eyni zamanda epilepsiyadan əziyyət çəkən insanlar təhsil imkanlarının azalması, sürücülük vəsiqəsi almaq imkanının dayandırılması, müəyyən peşələrə daxil olmaq üçün maneələr, sağlamlıq və həyat sığortasına çıxış imkanlarının azaldılması kimi məhdudiyyətlərlə də qarşılaşırlar. Az inkişaf etmiş ölkələrdə epilepsiya ilə bağlı əsrlər boyu mövcud olan anlaşılmazlıqlar, məsələn, epilepsiya səbəbi ilə nikahın yarımçıq sayılmasına icazə verən qanunlar və tutmaları olan insanların bəzi ictimai yerlərə girişinə icazə verməyən qanunlar əks olunur.

Beynəlxalq miqyasda yaranan bu ayrı seçkilərin aradan qaldırılması və epilepsiyadan əziyyət çəkən insanların həyat keyfiyyətini yaxşılaşdırmaq üçün insan hüquqlarını qoruyan yeni qanunlar tərtib olunur və bütün dünya üzrə qəbul olunaraq

tətbiq edilməyə başlanılır.

Azərbaycanda da rəsmi qeydiyyatda olan epilepsiya xəstələrinin hüquqları müəyyən olunmuş qanunlara əsasən qorunur. Qeydiyyatda alınmış xəstələr hər ay

dərmanlarla təmin olunur, həkimlərin qəbulu və tətbiq etdiyi müalicələrdən dövlət hesabına yararlanırlar. Ambulator xəstələrə pulsuz verilən dərmanların siyahısı aşağıda göstərilmişdir:

Cədvəl №2.

Ambulator xəstələrə pulsuz verilən dərmanlar

Beynəlxalq patentləşdirilməmiş ad	Dərman forması
Qabapentin	kapsul
Levetirasetam	tablet
Valproy turşusu duzları	tablet,kapsul,şərbət
Karbamazepin	tablet
Benzobarbital	tablet
Topiramet	kapsul
Fenobarbital	tablet
Lamotrigin	tablet

Əczaçılar öz praktikalarında dərman vasitələrinin həkim tərəfindən təyində tez-tez etikətdən kənar istifadə (off-label) ilə qarşılaşırlar. Etikətdən kənar təyinat – dərman vasitələrinin qəbul edilməmiş göstərici üçün və ya qəbul edilməmiş yaş qrupunda, dozada istifadəsidir. Dünya üzrə dərman preparatının etikətdən kənar istifadənin miqyasını öyrənmək üçün müxtəlif araşdırmalar aparılmışdır. Bu araşdırmaların daxilinə eyni zamanda EƏDV-ri üzrə olan araşdırmalarda daxildir (12). EƏDV-nin etikətdən kənar istifadəsinə bir neçə formada rast gəlinir. İlk olaraq elə epilepsiya formaları vardır ki, bunlar farmokorezistans epilepsiya forması adlanırlar və epileptik tutmanın növü və yaş

qrupuna əsasən təyin olunan dərmanlar və onların dozaları tutmalara ya təsir etmir, ya da çox az təsir edir (1). Bu hallarda həkimlər EƏDV-nin etikətdən kənar istifadəsinə yönəliirlər. Bununla bağlı aparılan araşdırmalarda məlum olmuşdur ki, böyüklər arasında etikətdən kənar istifadə əsasən göstərişlərlə bağlı olub, ən çox istifadə edilən klobazam preparatıdır. Eyni zamanda uşaqlarda da ən çox istifadə edilən klobazam və lamotricin dərman preparatlarıdır. EƏDV-nin digər etikətdən kənar istifadə forması isə bəzilərinin müxtəlif xəstəliklərdə istifadəsi və verdiyi müsbət nəticələndir. Bu xəstəliklərə miqren, nevropatik ağrı sindromu,essensial tremor,depressiya, isti işıqlar nəticəsində yaranan sinir ağrıları,

bipolyar pozğunluq, alkoqoldan asılılıq, qidalanma pozuntuları, şəkərli diabet və s.xəstəliklər aiddir. Onlardan ən çox isə miqren nevropatik ağrı və essensial tremor sindromu zamanı istifadə olunur (19).

Hazırkı dövrdə miqren profilaktikasında ən tez-tez istifadə olunan dərman vasitəsi valproat turşusu və topiramaksdır. Lamotricin də istifadə olunur, lakin o daha uzun müddətli aura ilə müşahidə olunan miqren növlərində təyin olunur (19).

Depressiya, Reaynaud sindromu, astma və şəkərli diabet kimi beta-blokatorların istifadə oluna bilmədiyi vəziyyətlərdə EƏDV-i ən məqsədəuyğun seçimdir.

Nevropatik ağrıların müalicəsi metodlarına nəzər yetirdiyimiz zaman etikətdən kənar antikonvulsant preparatların istifadəsi ilə rastlaşırıq. Nevropatik ağrı- periferik sinirlərdən tutmuş beyin qabığına qədər istənilən səviyyədə, həm periferik, həm də mərkəzi sinir sisteminin müxtəlif hissələrinin üzvi zədələnməsi və ya disfunksiyası ilə baş verən ağrıdır (9). Nevropatik ağrılar zamanı tez-tez istifadə olunan preparat karbamazepindir. Nə qədər çox həkimlər tərəfindən təyin olunsada istifadəsi ilə bağlı bir sıra problemlər var: dozanın seçilməsinin çətinliyi, aplastik anemiya və qaraciyər funksiyasına zəruri nəzarət, çoxlu yan təsirlər (yuxululuq, başgicəllənmə, yerişin pozulması, ürəkbulanma, qusma, görmə pozğunluğu), qaraciyərdə metabolizə olunan bir çox dərmanla qarşılıqlı əlaqə və s.

Ümumiyyətlə, EƏDV-ri digər dərmanların faydalı olmadığı və ya əks göstəriş olduğu bir çox sindromlarda təsirli ola bilər, buna görə də ağrı müalicəsində yeni nəsil antikonvulsantların təsirinin öyrənilməsi də çox önəmlidir (4).

Yeni nəsil antikonvulsant olan qabapentinin kəşfi nevropatik ağrıların və bir çox digər xroniki ağrı sindromlarının müalicəsində yeni perspektivlər açdı.

Qabapentinin bir neçə üstünlükləri vardır: əlverişli farmokokinetik profili - qaraciyərdə metabolizə olunmur, plazma zülalları ilə əlaqəyə girmir, böyrəklər vasitəsilə ifraz olunur; qanda dərman konsentrasiyasına nəzarət etməyə ehtiyac yoxdur; yüngül yan təsirlər (sedasiya və başgicəllənmə). Qabapentin əlverişli farmakokinetik profili onu polifarmakoterapiya alan yaşlı xəstələrin müalicəsi üçün yaxşı seçim edir və dərman təhlükəsizliyinin yüksək səviyyəsini təmin edir (9).

Essential tremor (ET) müəyyən diaqnostik meyarlar dəsti olmayan, səbəbi bilinməyən qeyri-iradi hərəkət pozğunluğudur. Bu hərəkət pozuntusunu idarə etmək üçün bir neçə müalicə üsulu olsa da, essensial tremorun müalicəsi üçün xüsusi olaraq hazırlanmış heç bir dərman bu günə qədər mövcud deyil. 2005-ci ildə Amerika Nevrologiya Akademiyasının Keyfiyyət Standartları Alt Komitəsi (Quality Standards Subcommittee) essensial tremorun müalicəsi üçün qəbul etdiyi sənəd də xəstəliyin müalicəsində bəzi EƏDV-ri, o cümlədən, pirimidon, qabapentin və topiramatin effektiv olduğu qeyd olunmuşdur(15). Pirimidon propranololdan sonra təyin olunan ilk preparatdır və antikonvulsantlar arasında ən effektiv hesab olunur. Essensial tremorun müalicəsində qabapentinə iki yanaşma vardır: birincisi qabapentinin propranolol qədər hərəkət pozğunluğa təsir etdiyi, ikincisi isə qabapentinin yalnızca propranolol və pirimidon ilə aparılan müalicəyə əlavə dəstək olaraq istifadə edildiyidir. Bu xəstənin vəziyyəti ilə bağlı olaraq dəyişilir. Aparılan araşdırmalar topiramatin gündə 400 mq-a qədər doza ilə essensial tremorda baş verən hərəkət pozğunluğuna təsiri sübut olunmuşdur. EƏDV-nin essensial tremora təsiri məlumdur, lakin çox az araşdırılmışdır. Bunun üçün yeni nəsil preparatların

xəstəliyə təsirlərinin öyrənilməsi zəruridir. Bipolyar pozğunluq zamanı da EƏDV istifadə edilir. Bu zaman antikonvulsantlar əhval-ruhiyyə dəyişikliyinə müalicəsi və ya qarşısının alınması məqsədi ilə əhval-ruhiyyə stabilizatoru kimi qəbul edilir. Bipolyar pozğunluğun müalicəsində karbamezapin, valproat turşusu və lamotricin istifadə olunur. Karbamezapin və valproat turşusu maniya müalicəsi zamanı depressiv əlamətlərə daha güclü təsir göstərir, lamotricin isə daha çox gələcək epizodların qarşısını almaq üçün istifadə olunur.

Yaş ilə əlaqədar baş verən xəstəliklərin əlavə təsiri kimi də bəzən tutmalar yarana bilər, lakin bu tutmaları hər zaman epileptik tutma adlandırmaq düzgün deyil. Əvvəldə də qeyd etdiyimiz kimi ilk öncə düzgün diaqnoz qoyulması bu xəstəliyin müalicəsi və ona yanaşma üçün ən vacib faktordur. Epilepsiya istənilən yaş qrupunda rast gəlinə bilər (17). Epilepsiya növlərinin bir qismi yalnız uşaqlıq dövrünün müəyyən vaxtında, yalnız yeniyetməlik dövründə və ya qocalıq dövründə müşahidə oluna bilər. Bunlara yaşla bağlı epilepsiyalar deyilir.

Hər il aparılan tədqiqatlar da bir daha göstərir ki, epilepsiya müalicə oluna bilən bir xəstəlikdir. Arealı nə qədər də artsa da düzgün yanaşma, vaxtında diaqnoz qoyulması, dərman terapiyasının başlanılması bu xəstələrə daha tez sağalmaq və normal həyata daha tez qayıtmağa imkan yaradır. Bildiyimiz kimi EƏDV-i daimi olaraq istifadə olunan preparatlardır. Bəzi hallarda xəstələr öz istifadə etdikləri preparatları tapa bilmirlər. Bu vəziyyətdə həkim təyinatında dəyişiklik edərək, generik digər preparata yönəlir. Lakin aparılmış müxtəlif araşdırmalar göstərir ki, xəstə eyni tərkibli digər istehsalçının dərman preparatına keçdiyi zaman tutmaların kəskin şəkildə artması

halları baş verir. Bu halların yaşanması ilə əlaqədar olaraq son və aralıq istehlakçılara preparatların uzun müddət bazarı mövcud olması çox vacibdir. Əczaçılıq və səhiyyə təşkilatlarının ən böyük problemlərindən biri də bu preparatlara əlçatanlığın daimi olaraq təşkil olunmasıdır.

Bu tip problemlərin həll yolunun tapılması üçün EƏDV-nin istehlak xüsusiyyətlərinin öyrənilməsi, EƏDV bazarının araşdırılması, onlara olan təklif və tələblərin araşdırılması, əlçatanlığının təmin olunmasını biz EƏDV-nin nəsiləri üzrə işləyib hazırlayacağıq.

Əlavə məlumatlar.

Minnətdarlıq.

Bu məqalə milli səviyyədə aparılmış araşdırma və təhlil nəticəsində ərsəyə gəlmişdir; hazırlanmasında iştirak edən bütün həmkarlarımı təşəkkür edirəm.

Müəlliflərin töhfələri.

Konsepsiya və dizayn: ƏQ. Məlumatların əldə edilməsi, təhlili və ya təfsiri: ƏQ. Əlyazmanın tərtibi: ƏQ. Əlyazmanın mühüm intellektual məzmun üçün tənqidi təftişi: ƏQ. Statistik təhlil: ƏQ. Məlumatların idarə edilməsi: ƏQ. Araşdırma: ƏQ. Əldə edilmiş dəstək, maliyyə və nəzarət: ƏQ. Müəlliflər yekun əlyazmanı oxuyub və təsdiq edib.

Maliyyələşdirmə.

Bu məqalə Azərbaycan Tibb Universitetinin təşkil etdiyi "Təbabətin Aktual Problemləri üzrə Beynəlxalq Konqres" üçün hazırlanmışdır. Məqalənin hazırlanması məqsədilə aparılan təhlil və araşdırmalar üçün heç bir kənar maliyyə əldə edilməmişdir. Heç bir digər qurum və ya sponsor təşkilatlar araşdırmanın və ya tədqiqatın və ya təhlilin dizaynı və aparılmasında; məlumatların toplanması, idarə edilməsi, təhlili, məlumatların təfsirində, habelə əlyazmanın hazırlanması, nəzərdən keçirilməsi və ya təsdiqində heç bir rola malik olmayıb; əlyazmanın nəşrə təqdim edilməsi haqqında qərarların verilməsində iştirak etməmişdir.

Məlumat və materialların əlçatanlığı.

Təhlil zamanı istifadə olunan və/yaxud təhlil edilən məlumatlar (datalar) müəlliflərə və ya jurnalın

redaksiyasına müraciət etməklə əldə edilə bilər.

Bəyannamələr.

Etik Komitənin icazəsi və məlumatlı razılıq.

Hər bir iştirakçıdan yazılı və ya uyğun olduqda şəfahi məlumatlı razılıq alınıb. Etik Komitə (ATU, Azərbaycan) və Konqresin Elmi Komitəsi bu təhlili təsdiq edib.

Nəşr üçün razılıq.

Nəzərdə tutulmur.

Maraqların toqquşması.

Müəllif(lər) hər hansı maraqların toqquşmasını bəyan etməyiblər.

Müəlliflərə dair təfərrüatlar.

¹ Azərbaycan Tibb Universiteti, ictimai fənnlər kafedrası, Bakı şəhəri, Azərbaycan Respublikası

Göndərilib: 10 aprel 2023-cü il. **Qəbul edilib:** 27 aprel 2023-cü il. **Elektron nəşr:** 14 iyun 2023-cü il.

Ədəbiyyat siyahısı.

1. Kamran Salayev. "Epilepsiya: suallar və cavablar" Bakı 2013, 173 səh.
2. İqnasio Malaga. Rocio Sanchez-Carpintero. Susana Roldan. Xulio Ramos-Lizana. Xuan Xose Qarsiya-Penas. Pediatriyada yeni anti-epileptik dərmanlar // *Annals of Pediatrics* (ingilis dilində), Cild 91, Məsələ 6, Dekabr 2019, Səh. 415.e1-415.e10
3. Günbey C, Topçu M. Epilepsinin tarixçəsi // *Çocukluk Çağı Epilepsileri*, I Baskı, 2020, p. 1-3
4. Сорокина Н.Д., Перцов С.С., Селицкий Г.В., Жердева А.С. Противосудорожные препараты в лечении мигрени и невропатической боли // *Российский журнал боли*, 2021, т. 19, № 3, с. 45-52
5. Гамирова Р.Г. Фармакоэпидемиология противосудорожных средств у детей: Дис. ... канд. пед.-наук. Казан, 2008, 167 с
6. Ю.Э. Азимова, Г.Р. Табеева. Топирамат в лечении хронической мигрени // *Журнал*

неврологии и психиатрии, 12, 2012, с.31-35

7. О.Р. Есин, М.В. Наприенко, Р.Г. Есин. Мигрень: основные принципы лечения и профилактики // *Журнал клиницист* № 4, 2011, с.10-16

8. С.С. Корсакова. Топирамат в лечении хронической мигрени // *Журнал неврологии и психиатрии* 2012, 112(12) с. 31-35

9. И.А. Строков. Антиконвульсанты в лечении невропатической боли // *Журнал медицинский совет*, 2008, № 3/4, с.53-с.58

10. Scheffer I. E., Zuberi S. M. ILAE classification of the epilepsies: Position paper of the ILAE Commission for Classification and Terminology // *Epilepsia*, 2017, 58(4):512-521

11. Jacqueline A French, Deana M Gazzola. Generation antiepileptic drugs: what do they offer in terms of improved tolerability and safety? // *Journal Therapeutic Advances in Drug Safety*, 2011 Aug; 2(4), p.141–p.158

12. Edoardo Spina, Giulio Perugi. Antiepileptic drugs: indications other than epilepsy // *International epilepsy journal epileptic disorder*, 2004, Jun; 6(2), p.57-p.75

13. Christian M. Kaculini, Amelia J. Tate-Looney, Ali Seifi. The History of Epilepsy: From Ancient Mystery to Modern Misconception // *Journal Cureus*, 2021 Mar, 13(3): e13953

14. Edward M. DeSimone, Jacob M. Crimmins. Essential Tremor: A Common Disorder With Limited Treatments // *Journal U.S. Pharmacist*, 2011; 36(3): p.23-p.27

15. Edward C. Covington, MD. Anticonvulsants for neuropathic pain and detoxification // *Cleveland clinic journal of medicine*, 2022, v 65, p.21-29

16. Информационный бюллетень ВОЗ. Эпилепсия. 2019 года; <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/epilepsy>

17. <https://remedium.ru/doctor/pediatrics/vyb>

or-protivoepilepticheskogopreparata-
effektivnost-i-kognitivnyy-
profil/?ysclid=lb80sw796y216552084

18. Fortune Business Insights: Antiepileptic
Drugs Market to Reach USD 20.33 Billion by
2026; Rising Production of Innovative Drugs

to Boost Growth: says Fortune Business
Insights.